

comentarii critice

UN LONGEVIV care, sfârșindu-se la 90 de ani, parcă a vrut să compenseze viețile dramatic prescurtate ale fratelui Haig și surorii Jeni, de asemenea interesante prezențe literare, Arșavir Acterian a fost un personaj relevant al așa-numitei generații 27. Ca și alți reprezentanți ai acesteia, aduce o experiență a „trăirii”, un amestec de dispoziții morale asumate în stare brută, fără aderența la un sistem, ale căror semnificații rezultă din oscilațiile, din jocul de penumbre ce le caracterizează. Astfel cum aprecia Mircea Eliade, mișcarea de la Criterion, al cărui program se bizuia pe năzuința spre o „nouă spiritualitate”, ar putea fi socotită o prefață la existențialismul francez. „Trăiriștii” noștri cultivau frecvent un soi de jurnal baroc, care consemnează o problematică nedeslipită de emoție, de impulsurile umorale diverse care pun în chestiune ideile curente, valorile acceptate. E o infuzie de viață, un lirism speculativ în aceste pagini câteodată măcar aparent „disperate”, debusolate, o vitalitate ce ia înfățișarea incredulității, angoasei. Un gest capital e cel al inadaptării în cheie avîntată ori depresivă, punct de referință al oricărui act creator. Arșavir Acterian își mărturisește alternanța dintre o frenezie paroxistică, maladivă și incapacitatea integrării în mediul social: „Veselia mea, cînd se isca, era o veselie bolnăvicioasă: tremuram, dăntuiam, chiuiam, pentru că tineretea îmi cerea să cheltuiesc o energie prisositoare. Trăiam zile care nu-mi prilejuiau nici măcar acea senzație de voluptate că mă dedau unor experiențe inedite. Oriunde mă simțeam un intrus, jenat de propria-mi existență și prezență. Era un sentiment pe care nimeni din jurul meu nu-l realiza, și eu totuși mă încăpăținam să-l cultiv”. Un ascuțit simț autoscopic îl determină să se amendeze fără cruțare, bunăoară recunoscîndu-se cu lejeritate inferior lui Eugen Ionescu: „Am trăit puțin. Cvasi-inexistent. Am luat însă hotărîri care n-au rămas numai hotărîri. Nu sunt pentru asta mai puțin un leneș. N-am trăit cu o trepidantă voinție sau cu o măcinătoare tristețe ca, de pildă, acest veșnic îndurerat, torturat prieten, Eugen”. Singurătatea sub semnul căreia se percepe diaristul se inseriază în singurătățile anologice: „Și, cu toate acestea, nu sunt singur. Mai bine zis, singurătatea mea nu e singură. Fiecare și-o are pe a lui”. Astfel, printr-o asemenea însumare a solitudinilor, se obține imaginea unui rău al secolului., marcat de „o neliniște, de o fierbere”, de unde „conștiința suspendării, plictiseala, scîrba”. Totuși, oricît de „egoist”, de „individualist” se simte, Arșavir Acterian admite o „apăsare a socialului”, acceptată în înțeles generaționist: „Atmosfera, creată de alții, trece dincoace de obloanele pe jumătate lăsate, amestecîndu-se indiscret în treburile mele intime. Nu cred că e tocmai stupid și fără sens cînd vorbesc unii despre generație”. Dar cît de novatoare ar putea fi o generație? Îndată după formularea sa, ideea unei imanențe a generației e izbvită de suspiciune: „Aș putea vorbi în acest sens de un «mal des siecles». De maladia noastră au pătimit atîția în cursul timpului. De ce-om mai pătimi și noi? Ce părere o fi avînd bunul Dumnezeu despre asta?”. Conștiința scriitorului, care admite faptul că „n-o fi, poate, viața o repetiție nesfîrșită, dar – în fond – ni se oferă cam aceleași teme care se ofereau strămoșilor noștri, aceleași motive și laitmotive le dibuim, le surprindem în această universală fierbere”, se deschide spre un orizont mai larg, dîndu-și seama de zădărnicia supraaprecierii efortului personal: „Cît mi se pare uneori de artificială viața cărturarului, care se muncește să-și explice și se străduiește să convingă și pe alții de minunile care îl fixează hipnotic de pretutindeni. Unii scriitori vor să fie originali cu orice preț și se dau peste cap ca să uimească, să deconcerteze”. O măcinare de „gînduri leneșe și triste”, cutremurate de „realitatea enigmelor”, reverberează în aceste pagini al căror liman îl reprezintă constatarea miracolului: „orice miracol e cu puțință într-o lume creată din miracol, lume care nu există decît prin miracol”.

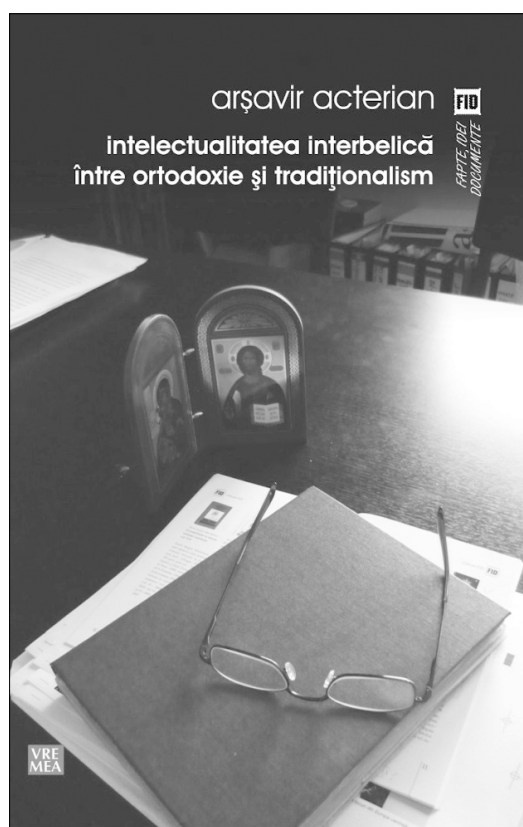
Dar recunoașterea miracolului nu-l împiedică pe Arșavir Acterian de la o continuă frămîntare, de la o anxietate ce problematizează mereu, dovadă a

Gheorghe Grigurcu

SEMN DE CARTE

Un „trăirist”

Arșavir Acterian, *Intelectualitatea interbelică între ortodoxie și tradiționalism*, ediție îngrijită de Fabian Anton, cuvînt înainte de Eugen Ionescu, Ed.Vreimea, 2008, 216 pag.

împrejurării că postura religioasă poate comporta și o latură sceptică. Nu e vorba aici de beatitudinea credinței, ci de testarea ei prin dubiu, de tangența kierkegaardiană. Nu ne întîmpină extazul, ci o înclinație analitică, nevoia unei limpeziri prin rațiune. Aidoma unui Toma Necredinciosul pe tărîm speculativ, diaristul pipăie limitele existenței launtrice, o sondează pînă la stratul absurdului: „Ce-ar fi să fac anume gesturi ireparabile? Simplu, m-aș obișnui cu ireparabilul”. Sau: „Prin faptul că *totul este*, nimic nu se poate explica temeinic, în absolut”. Sau cu un patetism al aspirației spre imposibil, ca o aventură a neputinței umane, caducă, însă cu toate acestea misterios ispititoare: „Noi vrem ce nu putem. Suntem făcuți să vrem ce ni-i refuzat. Ar trebui să ne mulțumim cu ce avem dar nevoia de paradă, dorința de originalitate, trufia, conștiința imperfecției și nădejdea în mai bine nu ne dau pace, ne îmboldesc fără zăbavă, prostindu-ne în ochii noștri”. Făcînd o afirmație, diaristul se grăbește a-i opune reversul ei, ca și cum s-ar teme de orice fixare, de orice certitudine. Dacă „există o plăcere de a crea forme, de a acționa, de-a te exterioriza, altfel zis „o voluptate să zburzi printre propriile-ți manifestări”, concomitent „există însă și o scîrbă de forme”, atitudinea celor „care se îmbată sorbind cu ochii pitorescul acestei vieți, nestatornicia formelor, incertitudinea liniilor, diversitatea tonurilor, succesiunea încîlcită de armonii și dizarmonii”. Care ar fi ieșirea din dilemă? „Omul trebuie trecut printr-un purgatoriu, ca să se lecuiască de poftele sale contradictorii, de năzuințele sale

confuze, de voluptățile sale mărunte”, notează pedagogic Arșavir Acterian, deși tocmai cele din urmă formează frecvent hrana de capetenie a creației. Firește, „binefăcătoare e senzația de a fi om sănătos”, cînd descoperi că revii „dintr-o dată, cu picioarele pe pămînt”, dar propunîndu-și a deveni „asemenea celor dimprejur, neștiutor de miracolul pe care îl actualizezi”, ceea ce ar presupune o mutație regresivă a spiritului, autorul atinge notele unei umilități supreme: „Nimic nu trebuie să se ridice mai presus de mîncarea de toate zilele? Tot eu însă mi-am zis: «Da, da, la ce bun să tulburi micile bucurii ale altora? Nimeni nu poate fi mai mult decît un fleac. Ce mă-ndreptățește să mă consider mai mult decît un fleac?!»”.

În ultimă instanță avem a face cu o incompatibilitate a ființei de un anume tip, dominate de viața interioară, cu lumea. Biografemul, cum ar fi spus Barthes, al diaristului în discuție conține două trăsături distincte. La capătul negativ al acestui fenomen de inadaptare funciară se găsește, după cum am văzut, desconsiderarea de sine, profundă, dureroasă, față întoarsă a înverșunatei adversități, chiar dacă nemărturisite pe de-a-ntregul, față de lumea ce-l refuză. O răzbunare indirectă împotriva lumii, aplicate propriei persoane, deci un masochism moral: „Sunt obsedat de o ușoară, plată, irezolvabilă problematică. Trăiesc sec și confuz. (...) Despletesc în gînd, fel și chip de considerații, de disertatii. Mă detest, descoperindu-mi astfel pedant și prețios, ridicol teoretician sau adolescent imberb. Mi-e silă. Nu pot ieși însă din ceea ce sunt. Spectator al propriei mele mizerii”. Incapabil de-a se abține de-a așterne pe hîrtie „toate nimicirile” ce i se năzareau, „toate îndemnurile la faptă”, scriitorul observă că aceste operații rămîn inutile. Căci ele „nu pun deloc în mișcare mecanismul psihologic și n-au nici pe departe influență asupra felului meu de a fi - invariabil și totodată capricios pînă la exasperare, ceea ce nu mă oprea de a continua să-mi cravășez, în acest mod sterp, voința”. La celălalt capăt al disocierii de lume, travestită într-o crîncenă desconsiderare de sine, se află admirația față de cîteva personalități abordate cu sentimentul ce, după toate probabilitățile, extrapolează asupra lor un ideal intim, intangibil. În vîrfurile piramidei absolutorii se află Nae Ionescu, „acest izvor nesecat de adevăruri”, care „a fost pentru lumea românească de după războiul de reîntregire o apariție providențială. Acest om care se plimba în imperiul esențelor ca într-un climat obișnuit și căruia nimic din ce e omenesc nu-i era străin, avea darul de-a da expresie absolută gîndurilor noastre și de-a dezlega probleme ce parcă ne sunt date ca să ne chinuim”. De unde reiese capacitatea mentorului de-a se fi implicat în mecanismele sufletești ale discipolului, de a-l fi înzestrat cu „disciplina” a cărei lipsă o resimțea. Petre Țuțea era „o namilă de om, cu verb potopitor de gigant”, „un geniu verbal, singular în generația lui care n-a dus lipsă de vorbitori străluciți”, care „și-a răvarsat cu generozitate geniul, fără nici un gînd de răsplătă materială”, înconjurat prin saloane de „doamne admirative – care îl priveau cu ochi holbați ca la o minune”. Voind într-o seară a se lua la întrecere cu socraticul Țuțea, capabil a vorbi multe ceasuri fără întrerupere, Mircea Eliade „s-a dat bătut”, spunînd că „ar fi onorat să-i fie secretar. Poate și în glumă, dar și în serios”. La rîndul său, Mircea Vulcănescu, „fără îndoială capul cel mai bine mobilat al generației sale”, era un vorbitor infatigabil, „un tip rabelaisian”, care, „deși i se atrăgea atenția că n-ar trebui să depășească ora, vorbea pe dimensiunea lui”. Surprinzător, Tudor Vianu are însă parte de un portret foarte rezervat. „Uscat, didactic”, autorului *Esteticii* i se aducea un reproș formulat printr-o comparație cu exemplarul Nae Ionescu: „Îi lipsește însă acea febră, acea vioiciune și prospețime care face din vorbirea lui N. un magnet. Ascultîndu-l pe Vianu, sunt tentat să filosofez asupra insuficienței efortului atîtor generații în jurul aceluiași probleme, peisaje de gîndire”. Reacție tipică a unui tînar literat al anilor '30, cînd portdrapelul entuziasmului generaționist, Mircea Eliade, reclama „depășirea momentului universitar în cultură, coborîrea intelectualului în arenă”. ■